

УДК 364.63-053.6:343.24]:005.8

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.9>

Володимир СЕМЕНОВ

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0000-0003-2796-9631

Сергій КОРОЛЬ

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0000-0001-5949-4699

Аліна СІРОБАБА

студентка, Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0009-0006-8019-570X

Бібліографічний опис статті: Король, С., Семенов, В., Сіробаба А., (2024). Можливості проектного менеджменту щодо формування у підлітків навичок протидії домашньому насильству. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 51–58, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.9>

МОЖЛИВОСТІ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ НАВИЧОК ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

У статті розглядається сфера діяльності щодо проблеми домашнього насильства до підлітків та його запобігання і протидії з використанням інструментів проектного менеджменту. Звернено увагу на законодавство України та міжнародні договори, які діють в галузі протидії домашньому насильству щодо дітей та регулюють боротьбу з існуючою проблемою. Домашнє насильство, яке раніше розглядалося здебільшого як вчинення фізичної шкоди, на сьогоднішній день набуває все більше форм його проявів, що лише загострює існування такого явища в сім'ях. Підлітковий вік характеризується процесом формування поглядів на гендерні ролі, стосунки та норми поведінки в суспільстві і, зокрема в родині. Через це здебільшого діти, які були свідками насильницької поведінки в сім'ї, в подальшому несвідомо приймають її за норму і повторюють у своїх стосунках в майбутньому. Одним з засобів боротьби з проблемою домашнього насильства, в тому числі і дітей, є проектний менеджмент, за допомогою інструментів якого як самі підлітки, так і їх батьки зможуть отримати навички запобігання та протидії цьому явищу, шляхом розвитку практик ненасильницької комунікації та розбудови позитивних взаємостосунків в родині. На жаль, профілактика запобігання не завжди збігається з тим, що написано в законодавстві та на практиці, оскільки в навчальних закладах, де мають проводитися просвітницькі заходи з такої тематики, дана тема дуже часто ігнорується, а в сім'ях батьки з дітьми майже не торкаються проблеми насильства, бо вважають, що їх така проблема не застане. Безумовно, обговорення проблем жорстокого поводження з дітьми на громадських заходах та проведення масштабних інформаційних кампаній є необхідними кроками для подолання цієї проблеми, проте підходи до розробки та впровадження таких заходів мають містити в собі нові підходи, які б сприяли не лише набуттю нових теоретичних знань, а й несли в собі практичну значимість для подальшого використання.

Ключові слова: домашнє насильство, особи підліткового віку, види домашнього насильства, запобігання та протидія домашньому насильству, проектний менеджмент, тренінгова технологія.

Volodymyr SEMENOV

PhD in Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University, 116 Kharkivska str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0000-0003-2796-9631

Serhii KOROL

PhD in Political Science, Associate Professor, Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University, 116 Kharkivska str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0000-0001-5949-4699

Alina SIROBABA

Student, Sumy State University, 116 Kharkivska str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0009-0006-8019-570X

To cite this article: Semenov, V., Korol, S., Sirobaba, A. (2024). *Mozhlyvosti proektnoho menedzhmentu shchodo formuvannya u pidlitkiv navychok protydii domashnomu nasylstvu* [Project management opportunities for developing skills in adolescents to combat domestic violence]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 51–58, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.9>

PROJECT MANAGEMENT OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING SKILLS IN ADOLESCENTS TO COMBAT DOMESTIC VIOLENCE

The article considers the scope of activities related to the problem of domestic violence against adolescents and its prevention and counteraction using project management tools. Attention is drawn to the legislation of Ukraine and international treaties that operate in the field of counteraction to domestic violence against children and regulate the fight against the existing problem. Domestic violence, which was previously considered mostly as the commission of physical harm, is now taking on more and more forms of its manifestations, which only exacerbates the existence of such a phenomenon in families. Adolescence is characterized by the process of forming views on gender roles, relationships and norms of behavior in society and, in particular, in the family. Because of this, most children who have witnessed violent behavior in the family unconsciously accept it as the norm and repeat it in their relationships in the future. One of the means of combating the problem of domestic violence, including children, is project management, with the help of which both adolescents themselves and their parents will be able to gain skills in preventing and counteracting this phenomenon, by developing practices of non-violent communication and building positive relationships in the family. Unfortunately, prevention does not always coincide with what is written in the legislation and in practice, since in educational institutions where educational activities on such topics should be held, this topic is very often ignored, and in families, parents with children almost do not touch on the problem of violence, because they believe that such a problem will not overtake them. Of course, discussing the problems of child abuse at public events and conducting large-scale information campaigns are necessary steps to overcome this problem, but approaches to the development and implementation of such activities should include new approaches that would contribute not only to the acquisition of new theoretical knowledge, but also carry practical significance for further use.

Key words: domestic violence, adolescents, types of domestic violence, prevention and counteraction to domestic violence, project management, training technology.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема домашнього насильства, зокрема жертвами якого є саме діти, має загострений характер, враховуючи вплив таких додаткових викликів, як повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року. Втрата або зменшення оточення спілкування, вимушена внутрішня або зовнішня міграція, виникнення та посилення стресу – всі ці фактори цілком можуть впливати на взаємостосунки в родині, які є підґрунтям для виникнення конфліктів, ескалація яких

призводить до вчинення домашнього насильства по відношенню до будь-якого члена сім'ї, включаючи і дітей.

Міністерство освіти і науки у листі «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» (Лист Міністерства освіти і науки, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>) зазначає, що за статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад

З мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками. Діти скривджених матерів у 6 разів схильні до суїциду, а 50 % – до зловживань наркотиками. Така статистика свідчить, що, на жаль, тенденція до зменшення та мінімізації випадків домашнього насильства не відбувається, а навпаки коливається від збільшення до зменшення і так по колу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему домашнього насильства та його протидії досліджувало з різних теоретичних аспектів досить багато науковців. Т. Алексеєнко у своїй роботі «Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання» (Алексеєнко, 2017), описує процес сімейного виховання, який має двосторонній характер і розглядається як суб'єкт-суб'єктна взаємодія батьків і дітей. О. Безпалько, Н. Максимова у своїх працях висвітлювали теоретичні підходи до вивчення проблеми домашнього насильства над дітьми, однією з яких є навчально-методичний посібник «Психологічна корекція особистості дітей, які зазнали насильства в сім'ї» (Максименко та ін., 2011). Б. Цісар, Р. Миронюк, Т. Спіріна вивчали соціально-правові основи щодо захисту дітей від домашнього насильства.

Мета дослідження. Визначити теоретичні аспекти проблеми домашнього насильства щодо підлітків та визначити заходи щодо протидії йому з використанням можливостей проектного менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Визначення «домашнє насильство» трактується багатьма науковцями, законами, нормативно-правовими актами та міжнародними договорами по різному, проте суть якого полягає в одному – порушення прав людини. Закон України «України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (Про запобігання та протидію домашньому насильству, 2024, № 2229-VIII) зазначає, що домашнє насильство визначається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відноси-

нах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Цей Закон також визначає повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, до яких належать забезпечення розроблення та затвердження типових програм для кривдників (Про затвердження Типової програми для кривдників, 2021) та постраждалих осіб (Про затвердження Типової програми для постраждалих осіб, 2021), а також методичних рекомендацій щодо їх виконання.

Насильство в родині може відбуватися по відношенню до будь-якого члена сім'ї: між подружжям, батьками та дітьми, братами та сестрами тощо. Діти – окрема категорія постраждалих, насильство до яких може відбуватися в різних проявах: фізичному, економічному, сексуальному, психологічному. Однак досить часто буває важко розмежовувати прояви домашнього насильства та сімейні конфлікти, які виникають у будь-якій родині. Саме тому важливо чітко розуміти різницю, прояви та наслідки цих двох явищ.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє заострення суперечностей, що може призвести до активних дій усіх осіб, що залучені до конфлікту (Конфлікт вдома і домашнє насильство – спільне і відмінне, 2023). Ескалація конфлікту може призвести до насильства, але не завжди до нього призводить. Сімейні конфлікти зазвичай полягають у суперечках, непорозуміннях, розбіжностях думок між членами родини з приводу тих чи інших проблем і питань. Такого виду суперечку можуть виникати, наприклад через фінансові проблеми, комунікаційні бар'єри тощо.

Натомість домашнє насильство в будь-яких його проявах має циклічний характер та завдається кривдником навмисно, що несе за собою серйозні наслідки. Домашнє насильство може містити в собі, але не обмежуватися наступними проявами: нанесення або погроза нанесення тілесних ушкоджень; вчинки проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх членів сім'ї або проти волі повнолітніх членів сім'ї; психологічна жорстокість (погрози, заля-

кування, панування, приниження, переслідування та ін.); створення економічної залежності та ізолювання членів сім'ї від соціуму (Кочеміровська; Христова, 2011, с. 228). Всі перераховані вище види поведінки можуть існувати в будь-якому поєднанні та виявлятися епізодично або постійно, протягом періоду до декількох десятиліть.

Малиновська Т. М. у своїй роботі «До проблем захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства» (Малиновська, 2021, с. 104) зазначає, що діти, які пережили будь-який вид насильства, відчувають труднощі в соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не володіють достатніми знаннями та ерудицією, щоб завоювати авторитет у школі, у них низька самооцінка і т. д. Варто відзначити, що найчастіше дитина, яка пережила насильство, ставши дорослою, схильна застосовувати насильство і до своїх літніх батьків. Отже, спостерігається безсумнівний зв'язок між наявністю несприятливих факторів у сім'ї і злочинною поведінкою дитини у майбутньому. Таким чином, створюється замкнене коло.

У сфері запобігання та протидії домашньому насильству як українське законодавство, так і міжнародне має ряд правових інструментів для реалізації державної політики щодо подолання такої соціальної проблеми. Окремі міжнародні документи та нормативно-правові акти діють щодо протидії домашньому насильству саме по відношенню до дітей. Такими є: Конвенція ООН про права дитини, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про охорону дитинства» тощо.

Конвенція ООН про права дитини (Конвенція про права дитини, 2023, ст. 19) від 20 листопада 1989 року (ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року), стаття 19 якої говорить, що держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і бру-

тального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (URL: Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, 2022, ст. 1) від 11 травня 2011 р (ратифікована Верховною Радою України 20 червня 2022 року), стаття 1 якої говорить, що однією з цілей Конвенції є захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства. «Жінки» відповідно до Конвенції охоплює також дівчат до 18 років. Закон України «Про охорону дитинства» (Про охорону дитинства, 2001, ст. 10), стаття 10 II розділу якого говорить, що держава здійснює захист дитини від усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або інших законних представників дитини.

Проте, незважаючи на наявність та дію законодавчих норм, спрямованих на протидію домашньому насильству, проблема й досі залишається гострою. Обговорення та профілактика проблеми не завжди збігається з тим, що написано в законодавстві, та на практиці. В навчальних закладах, де мають регулярно проводитися просвітницькі заходи з такої тематики як для дітей, так і їх батьків, дуже часто ігноруються, а в сім'ях батьки майже не торкаються теми вчинення насильства, оскільки вважають це не своєю проблемою.

Одним з інструментів для запобігання та боротьби з проблемою домашнього насильства щодо підлітків є проєктний менеджмент. Проєктний менеджмент передбачає комплексний та систематичний підхід до планування, організації, впровадженні, його контролю та завершенні проєкту з ефективним використанням ресурсів (людських, фінансових, матеріальних) для досягнення поставленої мети та цілей. Тарасюк Г. (Тарасюк, 2004, с.190) поняття «проєкт» визначає як комплекс науково-дослідних, проєктно-конструкторських, соціально-економічних, організаційно господарських та

інших заходів, що пов'язанні ресурсами, виконавцями та строками, відповідно оформлені і направленні на зміну об'єкта управління, що забезпечує ефективність вирішення основних завдань та досягнення відповідних цілей за певний період.

По-перше, діяльність, яка реалізується в межах проєктів, спрямованих на подолання конкретну цільову аудиторію, передбачають застосування різноманітних методів: тренінги, семінари, воркшопи – все це є потужними інструментами для розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок, роботи в команді тощо. Рольові ігри та дискусії сприяють відпрацюванню підлітками різних життєвих ситуацій та пошуку оптимальних рішень. По-друге, одним з важливим аспектом планування проєктів є залучення експертів іншого профілю: психологів, соціальних фахівців, юристів, – що в свою чергу дає змогу розглянути актуальну проблему з різних сторін. Також проєкти дозволяють співпрацювати з навчальними закладами, громадськими організаціями, батьками та місцевим самоврядуванням для забезпечення максимальної ефективності програм та гарного результату.

Проєкти, тематика яких спрямована на протидію розповсюдження домашньому насильству щодо підлітків, можуть бути досить різноманітними за методом їх втілення. Наприклад, організація просвітницьких заходів для підлітків і їх батьків, вчителів та інших зацікавлених сторін з використанням інтерактивних методів. Створення брошур, плакатів та відеороликів, які доступною мовою пояснюють про поняття «домашнє насильство», як його розпізнати та куди звернутися по допомогу.

12-18 листопада 2024 року в місті Суми було реалізовано практичну складову проєкту «Скажи насильству «Ні!» на базі комунальної установи Сумської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 23 на тему запобігання та протидії домашньому насильству, що передбачав проведення трьох тренінгових занять для осіб підліткового віку з метою соціальної профілактики запобігання та протидії поширенню проблеми домашнього насильства шляхом інформування про шляхи попередження, що сприяє формуванню реального уявлення про проблему та відповідального ставлення щодо її подолання.

Календарний план проведення тренінгових занять передбачав такі складові:

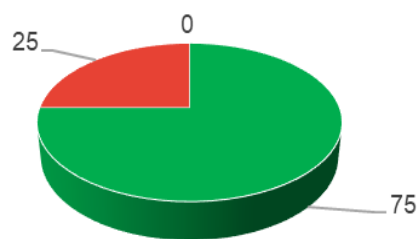
1) Заняття 1 – «Домашнє насильство чи конфлікт?». В процесі заняття учасники отримали розуміння різниці між явищем домашнього насильства та конфліктами в сім'ї, усвідомлення проявів домашнього насильства для його розпізнання. Також в програму цього заняття входив метод арт-терапії для емоційного розвантаження, з урахуванням того, що тема домашнього насильства є дещо складною в обговоренні для аудиторії неповнолітніх.

2) Заняття 2 – «Техніка ненасильницького спілкування». Важливість та новизна заняття полягала в набутті та засвоєнні учасниками навичкам ненасильницької комунікації, що сприяло розумінню, що домашнє насильство можна зупинити починаючи з себе.

3) Заняття 3 – «Як діяти і куди звертатися по допомогу», яке надало учасникам певний алгоритм дій у випадку потрапляння в ситуацію домашнього насильства, необхідні контакти допомоги, в тому числі і психо-соціальної підтримки.

Вимірювання результативності є невід'ємною частиною будь-якого проєкту. В даному випадку вимірювання відбувалося шляхом аналізу зворотного зв'язку за допомогою вхідної та вихідної анкети і вправ на рефлексію наприкінці самих занять.

Для розуміння ефективності втручання важливим аспектом є врахування вражень учасників проєкту. Діаграма 1 свідчить, що 75% залучених учасників вважають наповненість тренінгового курсу корисним для себе, а 25% – вважають корисними окремі його аспекти.

■ 1) так; ■ 2) лише деяка його частина; ■ 3) ні.

Діаграма 1. Чи був зміст тренінгового курсу корисним для Вас?, %

Джерело: розроблено автором

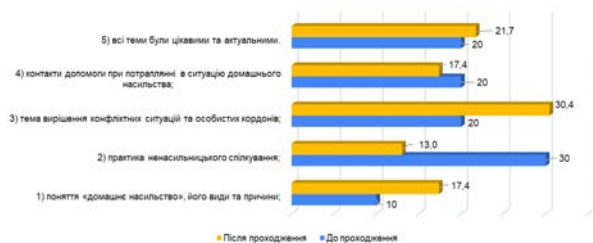
Однією зі складових вимірювання результативності проекту є самостійна оцінка підвищення обізнаності учасників. На запитання «Чи вважаєте Ви, що у результаті проходження тренінгового курсу здобули нові навички?», 66,7% обрали відповідь «так», 25% – зазначили, що нові навички здобули лише з деяких питань, а 8,3% учасників взагалі нових навичок після проходження тренінгових занять не здобули (Діаграма 2).

Діаграма 2. Чи вважаєте Ви, що у результаті проходження тренінгового курсу здобули нові навички?», %

Джерело: розроблено автором

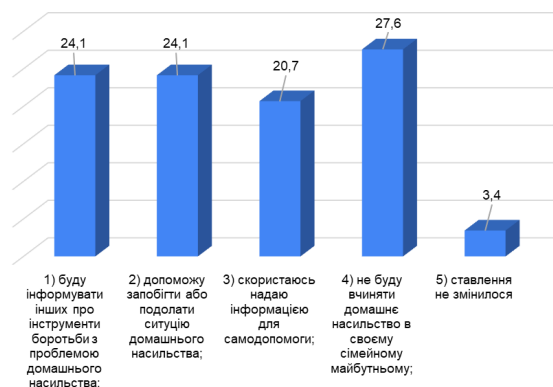
Для ширшого розуміння потреб цільової аудиторії проекту, учасникам була надана можливість відповісти на питання, які теми тренінгового курсу є найбільш цікавими для них особисто, що дає змогу порівняти результати відповідей на початку та після його проведення. Майже однакову кількість відповідей до проходження та після отримав варіант «5» – різниця в 1,7%. Велику різницю у відповідях має варіант «Практика ненасильницького спілкування» – 17%, що може свідчити про різні очікування учасників перед анонсом однієї з тем заняття та його результатами по завершенню. Та сама ситуація стосується варіанту «3», позитивна різниця у відповідях якого становить 10,4% (Діаграма 3).

Діаграма 3. Які теми тренінгу «Скажи насильству «Ні!»», на Вашу думку, були б найбільш актуальними для Вас?, %

Джерело: розроблено автором

Ще одним важливим аспектом по завершенню проекту є зміна ставлення до проблеми, піднятої в його межах. На запитання «Як саме змінилося Ваше ставлення до проблеми домашнього насильства та протидії цьому явищу після проходження тренінгового курсу?» 27,6% учасників відповіли: «Не буду вчиняти домашнє насильство в своєму сімейному майбутньому», однакову кількість відповідей отримали варіанти «Буду інформувати про інструменти боротьби з проблемою домашнього насильства» та «Допоможу запобігти або подолати ситуацію домашнього насильства» – 24,1%, варіант «Скористаюсь наданою інформацією для самодопомоги» обрало 20,7%, а для 3,4% ставлення до проблеми не змінилося взагалі (Діаграма 4).

Діаграма 4. Як саме змінилося Ваше ставлення до проблеми домашнього насильства та протидії цьому явищу після проходження тренінгового курсу?, %

Джерело: розроблено автором

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зробити висновок, що для подолання проблеми домашнього насильства щодо підлітків важливо розуміти, що виявлення випадків насильства – це лише перший крок, а створення механізмів захисту та підтримки постраждалих – наступний. Проте систематичне покарання кривдників не є відповіддю на проблему. Необхідним є проведення не тільки регулярних профілактичних та просвітницьких робіт з і заходів в громаді, а й залучення всіх зацікавлених сторін, належна співпраця всіх служб та комплексних підхід у вирішенні проблеми. Для удосконалення подальших досліджень з даної проблематики та протидії домашньому насильству рекомендується:

– керівництву навчальних закладів: проведення соціально-психологічних заходів в межах освітньої програми, які будуть розвивати практичні навички щодо запобігання та протидії домашньому насильству, наприклад з опорою на ненасильницьку комунікацію, особисті кордони; проведення серій батьківських зборів або майстер-класів з ефективною комунікації в сім'ї;

– батькам, в сім'ях яких виховуються підлітки: розвиток довірливих стосунків між дитиною та батьками, шляхом вирішення конфліктів за допомогою ненасильницької комунікації та активного слухання, а також відвідування тренінгів, форум-театрів, в тому числі спільно з дітьми, та інших соціально-психологічних заходів, які спрямовані на покращення взаємостосунків у родині;

– громадським організаціям: проведення не лише інформаційних компаній серед підлітків на тему запобігання та протидії домашньому насильству, а й залучення їх батьків для покращення взаємовідносин у родині; застосування комбінованих методів роботи у проектах чи заходах, в тому числі які спрямовані на тему запобігання та протидії домашньому насильству, таких як ролеві ігри, форум-театри тощо; розробка та проведення проектів і заходів, які спрямовані не лише на

висвітлення проблеми домашнього насильства, а й на розвиток ненасильницької комунікації в сім'ї, теми особистих кордонів тощо.

Дана проблематика вимагає також подальших досліджень. Проблема запобігання та протидії домашньому насильству є досить складною через свою багатогранність. З однією сторони, як зазначалося вище, слід проводити профілактичну роботу з підлітками для того, аби сприяти значному зменшенню випадків домашнього насильства в майбутньому. Проте слід враховувати, що не варто зосереджувати увагу лише на дітях, оскільки це може спричинити нові внутрішньо сімейні конфлікти. Варто також залучати батьків до участі в заходах, які спрямовані на дану тематику, адже це дасть змогу покращувати взаємовідносини в родині з обох сторін та вирішувати конфлікти спільно, аби в подальшому вони не призводили до вчинення насильства. Для цього слід зосередити увагу на тематиці раннього втручання в межах, наприклад, соціальної профілактики проблеми домашнього насильства щодо підлітків. Також актуальною тематикою подальших досліджень може бути дослідження ефективності програм навчання батьківських навичок для запобігання насильству в сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : лист Міністерства освіти і науки від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text> (дата звернення: 16.01.2025).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 23.01.2025).
3. Конфлікт вдома і домашнє насильство – спільне і відмінне. *Берегівська районна військова адміністрація*. URL: https://bereg-rda.gov.ua/news/168190_5358/ (дата звернення: 24.01.2025).
4. Про затвердження Типової програми для кривдників : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
5. Про затвердження Типової програми для постраждалих осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.10.2021 № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1568-21#Text> (дата звернення: 24.01.2025).
6. Кочемировська О. О., Христова Г. О. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / ред. С. Павлиш. Запоріжжя : Друк. світ, 2011. 228 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1855/1/standarty_soc_poslug_2011.pdf (дата звернення: 24.01.2025).
7. Малиновська Т. М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *Наше право*. 2021. Т. 2021, № 1. С. 102–107. URL: <https://doi.org/10.32782/np.2021.1.16> (дата звернення: 23.01.2025).
8. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 : станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 23.01.2025).
9. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : Конвенція Ради Європи від 11.05.2011 : станом на 20 черв. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 23.01.2025).
10. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III : станом на 6 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 23.01.2025).
11. Тарасюк Г. М. Управління проектами: навч. посібн. Київ : Каравела, 2004. 190 с.

REFERENCES:

1. Metodychni rekomendatsii shchodo zapobihannia ta protydii nasylstvu : lyst Ministerstva osvity i nauky vid 18.05.2018 № 1/11-5480. [Letter from the Ministry of Education and Science Metodychni rekomendatsii shchodo zapobihannia ta protydii nasylstvu] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text> [in Ukrainian].
2. Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasylstvu : Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 r. № 2229-VIII. [The Law of Ukraine Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasylstvu] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].
3. Konflikt vdoma i domashnie nasylstvo – spilne i vidminne. [Site of Berehivska raionna viiskova administratsiia]. Retrieved from https://bereg-rda.gov.ua/news/168190_5358/ [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Typovoi prohramy dlia kryvdnykiv : Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 01.10.2018 № 1434. [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine Pro zatverdzhennia Typovoi prohramy dlia kryvdnykiv]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Typovoi prohramy dlia postrazhdalych osib : Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 13.10.2021 № 587. [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine Pro zatverdzhennia Typovoi prohramy dlia postrazhdalych osib]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1568-21#Text> [in Ukrainian].
6. Kochemyrovska, O. O., & Khrystova, H. O. (2011). Standarty nadannia sotsialnykh posluh osobam, yaki postrazhdaly vid nasylstva v simi: mizhnarodnyi dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy / red. S. Pavlysh. Zaporizhzhia. Drukarskyi svit. Retrieved from https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1855/1/standarty_soc_poslug_2011.pdf [in Ukrainian].
7. Malynovska, T. M. (2021). Do problemy zakhystu ditei, shcho poterpily vid domashnoho nasylstva [*Journal Our right*]. T. 2021, № 1. S. 102–107. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/np.2021.1.16> [in Ukrainian].
8. Konventsiia pro prava dytyny : Konventsiia Orhanizatsii Obiednykh Natsii vid 20.11.1989 : stanom na 16 lystop. 2023 r. [United Nations Convention]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
9. Konventsiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyschamy (Stambulska konventsiia) : Konventsiia Rady Yevropy vid 11.05.2011. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [in Ukrainian].
10. Pro okhronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III. [The Law of Ukraine Pro okhronu dytynstva]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].
11. Tarasiuk, H. M. (2004). Upravlinnia proektamy [Project management]. Kyiv: Karavela, 2004. 190 s. [in Ukrainian].